

“Opdat zij niet inslape aan haar spinnewiel”

Susanna Lugten-Reys en *De Haagsche Vrouwenkroniek*

Suus Boef-van der Meulen

In de loop der tijd zijn er vele ‘vrouwentijdschriften’ geweest. Tijdschriften waaraan vele vrouwen hun tijd, aandacht en geld hebben besteed. Een van die tijdschriften is *De Haagsche Vrouwenkroniek*, in 1913 opgericht door Susanna Lugten-Reys. Met enthousiasme ijverde zij voor een weekblad dat alle vrouwen -van alle rangen en standen- iets zou bieden buiten hun huishoudelijke, moederlijke of beroepsbezigheden. Na een jaar moest zij haar werkzaamheden voor het weekblad staken en het hoofdredacteurschap overdragen. Daarna is Susanna Lugten-Reys enigszins in de vergetelheid geraakt. Haar kleindochter Suus Boef-van der Meulen zocht uit wie zij was, en wat haar bijdragen waren aan *De Haagsche Vrouwenkroniek*.

Op 15 november 1913 verscheen het eerste nummer van *De Haagsche Vrouwenkroniek*, weekblad voor de ontwikkelde vrouw. Het tijdschrift had een krantenformaat en bestond uit twee katernen, elk van vier pagina's. Naast de gevarieerde, met foto's verlichte, artikelen, verhalen en aankondigingen waren er advertentiepagina's van Haagse firma's die hun kleding, rijwielen, lunchrooms en zalen aanprezen. Losse nummers kostten 10 cent, een kwartaalabonnement kostte 75 ct. De uitgever bleef anoniem; er was slechts een adres voor administratie en redactie. Tot 1941 bleef het blad geregeld uitkomen.

In de documentatie van vrouwentijdschriften heeft *De Haagsche Vrouwenkroniek* een plaats gekregen. Het tijdschrift wordt bijvoorbeeld genoemd in de bibliografische lijst *Nederlandse vrouwentijdschriften 1800-1945* van het IAV (1992). Ook in het overzichtswerk *Het geïllustreerde tijdschrift in Nederland* van Joan Hemels en Renée Vegt (1993) komt *De Haagsche Vrouwenkroniek* voor. In dat laatste overzicht wordt echter alleen de naam Jacqueline Reyneke van Stuwe genoemd als redactrice. Zij redigeerde het blad van 1914 tot de opheffing in 1941, tussen 1921 tot 1924 samen met haar zuster Jeanne

Kloos-Reyneke van Stuwe. Susanna Lugten-Reys daarentegen, de vrouw die aan de wieg van het tijdschrift stond, is veel minder bekend. Ten onrechte wordt haar naam vergeten, want zij heeft geprobeerd een blad te maken dat geheel door vrouwen zou worden volgeschreven, en dat voor vrouwen van alle rangen en standen interessant en leerzaam zou zijn. Geen uitgesproken feministe, maar een zelfbewuste vrouw die vond dat andere vrouwen nog te weinig actief in de wereld stonden en dat zij hen kon helpen om daar iets aan te doen.

“O, damesbladen genoeg!”

Susanna Lugten-Reys (1880-1944) was een geboren Haagse, maar in 1913, toen zij met *De Haagsche Vrouwenkroniek* begon, woonde zij al tien jaar in Rotterdam. De ex-onderwijzeres was getrouwd met een in de betonbouw succesvolle ingenieur en had een dochttertje van anderhalf jaar. Onder haar eigen naam was zij slechts in kleine kring bekend, maar als Nannie van Wehl had zij een twaalftal redelijk succesvolle jeugdboeken op haar naam staan, waarvan *De Boschjesclub* het bekendste werd. Ook leverde zij geregeld bijdragen aan periodieken als *School en Leven*,

Susanna Lugten-Reys met dochter Suusje, 1916. Bron: collectie auteur.

Het Kind, Onze Meisjeswereld, Op de hoogte en Eigen Haard. De meeste meisjes-hoofdpersonen in haar boeken genoten van een onbezorgde jeugd, die slechts door ziekte en dood van geliefden bedreigd werd. Zij werkten hard en studeerden ijverig, bewogen zich vrij met vriendinnen en vrienden, maar bereidden zich ook met een zekere geestdrift voor op de huishoudelijke taken die voor hen waren weggelegd als zij eenmaal de ware Jacob zouden ontmoeten, of als zij door de omstandigheden het huishouden van hun vader of broer zouden moeten leiden. Zij leken wel op Susanna zelf, hoewel deze haar leven lang bleef worstelen met de problemen die het opleverde om tegelijkertijd een professioneel schrijfster te willen zijn en een toegewijde vrouw en moeder.

Met De Haagsche Vrouwenkroniek had zij grootse plannen. Zij gaf het nieuwe tijdschrift een aan Multatuli ontleend motto mee - "Opdat zij niet inslape aan haar spinnewiel". Wat zij daarmee bedoelde, lichte zij in haar openingsartikel als volgt toe: "Al teveel vrouwen slapen in bij haar spinnewiel, worden geheel geabsorbeerd door haar huishoudelijke, moederlijke of beroepsbezigheden. Voor haar dit blad." Eigenzinnig en zelfbewust verantwoordde ze vervolgens de oprichting van nog een vrouwen tijdschrift: "Hoe wij 't durven? vraagt ge. We zouden 't niet durven, als we niet wisten dat we in staat waren U iets te geven wat er tot dusver niet was. O, damesbladen genoe! Zeker! Wij zelf kennen er allicht meer dan gij. We zullen U het getal vrouwenbladen niet noemen, dat het Vrouwenjaarboekje opnoemt. Maar ons blad zal worden als geen der andere. Het zal meer bieden dan een der andere. 't Zal niet wezen voor één categorie vrouwen, maar voor alle vrouwen. Al wat de vrouw kan interesseren, al wat haar kan voorlichten, al wat haar kan ontwikkelen, we zullen ons best doen, het vast te leggen in onze kolommen." Susanna beloofde dat zij en haar medewerkers zouden schrijven "over letteren en kunst, over toneel en muziek, over het huishouden en de opvoeding, over maatschappelijke en hygiënische vraagstukken - en alles zal zijn door en voor vrouwen." Ze heeft haar best gedaan woord te houden. Onder haar redacteurschap schreven, voor zover ik kon nagaan, op één uitzondering na, alleen vrouwen in het blad. Onder hen was Susanna's zuster, Anna Koomans-Reys, die talloze muziekrecensies en interviews met vrouwelijke musici en componisten verzorgde. Er waren regelmatig bijdragen over toneel (door Albertine de Haas, later door Jacqueline Reyneke van Stuwe), over schilderkunst en over mode. De enige uitzondering is waarschijnlijk de auteur van de rubriek over het moderne onderwerp 'Vrouwensport', die in april 1914 gestart werd. Een zekere H. schreef daarin over het nut van sport voor vrouwen en leverde verslagen van wedstrijden, bijvoorbeeld van dameshockey en -tennis. Ik vermoed dat deze H. geen vrouw was, en daarom slechts met een initiaal werd aangeduid. Het gaat waarschijnlijk om Susanna's broer, de arts J.H.O. (Herman) Reys, die een bekend en deskundig pleitbezorger was van sport en gymnastiek. Later werd hij voorzitter van het Koninklijk Nederlands Gymnastiek Verbond. In De Haagsche Vrouwenkroniek was niet alleen plaats voor bijdragen over sport, mode en toneel. Want hoewel Lugten-Reys niet actief bij noch de politiek noch de vrouwenbeweging was betrokken, besteedde zij veel aandacht aan die zaken in haar tijdschrift. Niet de minsten, zoals de juriste en feministe Clara Wichmann en later W. Itallie-van Embden, schreven voor De Haagsche Vrouwenkroniek bijvoorbeeld over het vrouwenkiesrecht. Mr. Betsy Bakker-Nort schreef

DE HAAGSCHE VROUWENKRONIEK

Weekblad voor de ontwikkelde Vrouw

Redactieadres: Mevrouw S. LUGTEN-Reys

De Haagsche Vrouwenkroniek is een weekblad voor de ontwikkelde vrouw. Het wordt uitgegeven door de redactie van Mevrouw S. Lugten-Reys. Het blad is bedoeld voor alle vrouwen die zich interesseren in de problemen van de moderne vrouw. Het bevat artikelen over literatuur, kunst, muziek, sport, wetenschap en maatschappij. Het is een belangrijk orgaan voor de vrouwenbeweging in Nederland.

Het nummer bestaat uit 2 bladen. EERSTE BLAD.

HET NIEUWE BLAD.

Het nieuwe blad is een voortzetting van de eerste bladen. Het bevat artikelen over de laatste ontwikkelingen in de vrouwenbeweging. Het is een belangrijk orgaan voor de vrouwen die zich willen ontwikkelen en die willen bijdragen aan de maatschappij. Het is een orgaan voor de moderne vrouw die zich wil ontplooiën en die wil meedelen aan de wereld.

DE HAGHESPEELERS.

De Haghespeelers zijn een groep vrouwen die zich inzetten voor de vrouwenbeweging. Ze organiseren activiteiten en geven les aan andere vrouwen. Ze zijn een belangrijk onderdeel van de vrouwenbeweging in Nederland. Ze hebben veel gedaan voor de emancipatie van de vrouw en voor de verbetering van haar positie in de maatschappij.

DE HAAGSCHE VROUWENKRONIEK.

De Haagsche Vrouwenkroniek is een belangrijk orgaan voor de vrouwenbeweging in Nederland. Het is een weekblad voor de ontwikkelde vrouw. Het bevat artikelen over literatuur, kunst, muziek, sport, wetenschap en maatschappij. Het is een belangrijk orgaan voor de vrouwen die zich willen ontwikkelen en die willen bijdragen aan de maatschappij.

DE HAAGSCHE VROUWENKRONIEK.

De Haagsche Vrouwenkroniek is een belangrijk orgaan voor de vrouwenbeweging in Nederland. Het is een weekblad voor de ontwikkelde vrouw. Het bevat artikelen over literatuur, kunst, muziek, sport, wetenschap en maatschappij. Het is een belangrijk orgaan voor de vrouwen die zich willen ontwikkelen en die willen bijdragen aan de maatschappij.

Feuilleton.

VRIJERS IN DE KEUKEN!

Het is niet meer de tijd van de heer die de keuken beheert. De vrouw moet nu ook aan de keukentaken denken. Het is een belangrijk onderdeel van de emancipatie van de vrouw. De vrouw moet leren om zelfstandig te zijn en om haar eigen keukentaken te beheersen. Het is een belangrijk onderdeel van de vrouwenbeweging in Nederland.

over de juridische positie van de vrouw. De arts Lize Deutmann verzorgde een medische rubriek, en Hanne Verbruggen berichtte over sociale instellingen, zoals het Haags Opvoedingstehuis en de zorg voor ongehuwde moeders en onverzorgde zuigelingen.

Mater Conata

Ondanks alle bijdragen van bekende en minder bekende medewerkers aan De Haagsche Vrouwenkroniek was Susanna zelf de meest productieve medewerkster - al was dat voor de lezers niet zo duidelijk. Ze gebruikte namelijk zeker vier verschillende namen. Als S. Lugten-Reys leverde zij de redactionele commentaren op ingezonden brieven en berichten over actuele zaken, zoals evenementen op het gebied van vrouwenarbeid en vrouwenkiesrecht. Onder haar eigen naam schreef zij ook lange artikelen over uiteenlopende onderwerpen, van moderne tuinmeubilair tot beroepen voor meisjes. In korte stukjes, soms als moderne columns, beschreef zij persoonlijke ervaringen en gaf zij haar meningen, bijvoorbeeld over opvoeding. Zo sprak zij er schande van dat de bekende regisseur Royaards kinderen liet meespelen in het toneelstuk 'Oedipus'. Haar schrijfterspseudoniem Nannie van Wehl gebruikte zij voor verhalen, feuilletons en boekbesprekingen. Maar zij hield de beide identiteiten niet al te strikt gescheiden; ook Nannie van Wehl gaf wel eens een persoonlijke mening, bijvoorbeeld over 'Vrijers in de keuken' - daar was zij fel op tegen, omdat dienstmeisjes zich veel te

gaww lieten inpalmen door 'slampampers'.

Als *Mater Conata* (ervaren moeder) schreef Susanna pagina's vol over de verzorging van haar kinderen, over hygiëne, kinderkleding, speelgoed, enzovoort. Zij kon geestdriftig uitlegen waarom de ene kinderzeep haar beter beviel dan de andere, en zij legde in detail uit hoe haar ontwerp voor een handige plank over het bad er uitzag. Haar tips vonden, blijkens de gepubliceerde reacties, veel weerklank bij de lezeressen. Nog tot 1919 bleef *Mater Conata* bijdragen leveren, toen Susanna onder andere namen nog maar sporadisch in het blad kwam. Een enkele keer duikt het alter ego *Huisvrouw* op. Het gaat dan om berichten die de organisatie van het huishouden betreffen, zoals over een vereniging die vervangsters voor zieke huisvrouwen wilde verschaffen. Achter deze naam is zij voor mij herkenbaar door de persoonlijke ervaringen waar zij naar verwijst, en door haar stijl. Een enkele keer werd een stukje ondertekend door *Anna Frölich*. Dit was de naam van Susanna's moeder, van wie geen schrijfactiviteiten bekend zijn. Ik vermoed dat Susanna zich ook van deze naam bediende. Ten slotte zijn er nog vele ongesigneerde stukjes, die voor een deel zeker door haar geschreven zullen zijn.

Desolate tijdingen

Toen in augustus 1914 de oorlog uitbrak, was Susanna geschokt: "Thans zal waarschijnlijk heel Europa vechten. Mensen als wij - cultuurmensen. Daaronder zal zijn de bloem onzer hedendaagse beschaving.(...) Hoe kàn 't?" Maar ze bleef ook praktisch. Het nummer van 8 augustus 1914 staat vol oproepen, er werden comité's gevormd voor steun aan behoeftigen, de directie van het blad stond daarvoor de helft van de advertentieopbrengsten af (en riep de lezers eens te dringender op om bij de adverteerders te kopen). Blijkbaar wilden velen paniekerig gaan bezuinigen, maar Susanna hield de lezeressen voor dat zij beter op kleding en "verteringen buitenshuis" konden bezuinigen dan dat zij ertoe overgingen het personeel te ontslaan of de rekeningen van de leveranciers niet te betalen. Daarnaast vond ze het belangrijk om de lezeressen historisch besef bij te brengen: in een serie degelijke artikelen schreef ze over de Frans-Duitse oorlog van 1870, en ze verzorgde dat in de oorlog van nu alles tien keer erger zou zijn.

Ondanks deze activiteiten, verscheen er een maand later plotseling het bericht dat mevrouw S.Lugten-Reys wegens ongesteldheid de redactie van het blad enige tijd niet meer op zich zou kunnen nemen, hoewel ze wel bijdragen bleef leveren. De directie dankte haar "voor de vele moeite, die zij zich voor *De Haagsche Vrouwenkroniek* heeft getroost; zij was steeds onvermoeid, vol ijver en toewijding, tot het moment toe, dat haar medicus haar het nemen van een tijdelijke rust voorschreef. Dat die rust voor haar het gewenste resultaat moge hebben en zij later weder een werkzaam aandeel in de arbeid voor ons blad op zich zal kunnen nemen, is onze innige wens." Er zijn twee oorzaken aan te wijzen voor dit terugtreden. De eerste is dat Susanna in verwachting was van haar tweede kind, een zoon, die in januari 1915 geboren werd. Haar gezondheid was niet sterk, en na haar eerste bevalling had zij al een periode rust moeten houden. Maar er is nog iets. Uit brieven van Susanna aan Jacqueline Reyneke van Stuwe, die berusten bij het Letterkundig Museum, blijkt dat de uitgever, Nanne Veenstra, door de oorlogssituatie in financiële problemen was geraakt. Op 13 augustus 1914 schreef Susanna aan Jacqueline: "Heden ontving ik van den heer Veenstra de meest desolate tijdingen. Om gezondheidsredenen had ik hem allang mijn ontslag aangeboden, echter had hij me verzocht, me niet terug te trekken vóór hij zijn maatregelen had genomen. Thans verzoekt hij me mijn ontslag spoedig te doen ingaan, en wil hij trachten met eenige 'belangeloze medewerking' deze slechte tijden door te komen, daar hij geen enkele advertentie binnenkrijgt en geen cent van uitstaande bedragen kan innen." Susanna stuurde daarom het

geregeld artikel van Jacqueline terug "daar betaling me nu zeer problematisch toeschijnt en U 't licht ergens anders zult kunnen plaatsen."

Geen uitnodiging

Na het aftreden van Susanna Lugten-Reys verscheen het blad enige tijd redactieloos, totdat in het nummer van 17 april 1915 Jacqueline Reyneke van Stuwe door de uitgever geïntroduceerd werd als de nieuwe hoofdredactrice. Haar motto was kort en krachtig: "Goed werk bestaat in daad, geen praat." De zusters Reyneke van Stuwe domineerden vanaf toen de inhoud van het tijdschrift met hun romans in afleveringen, en *De Haagsche Vrouwenkroniek* werd saai, keuriger. Aan de eerste hoofdredactrice werd geen woord meer vuil gemaakt.

Na ongeveer een jaar was Susanna hersteld. Uit de correspondentie tussen Jacqueline en Susanna blijkt dat Lugten-Reys de nieuwe hoofdredactrice toen nederig vroeg of ze af en toe nog eens een stukje mocht schrijven. Deze stemde blijkbaar toe, want na enige tijd zijn er in *De Haagsche Vrouwenkroniek* weer geregeld bijdragen te vinden van *Mater Conata* of een van de andere Susanna's. In maart 1916 wijdde Jacqueline zelf een bewonderend interview aan haar voorgangster en in 1917 schreef ze lovende besprekingen over enkele boeken van Nannie van Wehl. In de correspondentie aan Reyneke van Stuwe verzekerde Susanna niets te klagen te hebben, ook al kon de nieuwe hoofdredactrice niet altijd de door haar ingezonden artikelen plaatsen. Toch verkoelden de contacten op den duur, want in 1929 schreef Susanna aan Jacqueline dat ze pijnlijk getroffen was door het feit dat ze voor het feest ter gelegenheid van het vijftienjarig bestaan van *De Haagsche Vrouwenkroniek* niet eens een uitnodiging had ontvangen. Naar de reden hiervan kan ik slechts gissen: slordigheid bij de organisatoren, persoonlijke wrijvingen?

Na 1919 was Susanna in ieder geval definitief gestopt met haar bijdragen aan *De Haagsche Vrouwenkroniek*. Ze had echter niet al haar professionele activiteiten gestaakt. Susanna Lugten-Reys bleef actief als schrijfster, redactrice en vertaalster van jeugdliteratuur, werkte mee aan talloze vertelselboeken voor jonge kinderen en bleef gevarieerde bijdragen leveren aan tientallen tijdschriften. De persoonlijke betrokkenheid die zij voor *De Haagsche Vrouwenkroniek* aan de dag legde, heb ik echter bij geen ander blad teruggevonden.

Suus Boef-van der Meulen (1934) is sociaal-geografe. Tot haar VUT was zij werkzaam als onderzoekster van onderwijsbeleid bij het Sociaal en Cultureel Planbureau. Thans houdt zij zich bezig met onderzoek naar haar voorouders.

Literatuur

- Suus Boef-van der Meulen, 'Flink leren om later zelf haar brood te verdienen. Nannie van Wehl/Susanna Lugten-Reys (1880-1944)'. In: *De school anno 16*(1998)2, pp. 4-12.
- Suus Boef-van der Meulen, 'Rotterdam gewogen in de jeugdboeken van Nannie van Wehl'. In: *Rotterdams Jaarboekje* (1998), pp. 387-401.
- Suus Boef-van der Meulen, 'Honderd jaar geleden jong zijn in Den Haag. De Haagse boeken van Nannie van Wehl'. In: *Jaarboek Geschiedkundige Vereniging Die Haghe* (1999), pp. 38-68.
- Joan Hemels en Renée Vegt, *Het geïllustreerde tijdschrift in Nederland*. Amsterdam, 1993.
- Claar Willems-Bierlaagh, *Nederlandse vrouwentijdschriften 1800-1945*. Amsterdam, 1992.

Met dank aan de medewerkers van het Haags Gemeente Archief en het Letterkundig Museum voor hun hulp bij het onderzoek.